

337231 - اگر امام نماز وتر بخواند و نماز را به پایان رساند و مأمومان نیز همراه او برگشتند، آیا اجر قیام یک شب برایشان نوشته می‌شود؟

سوال

در این دوره کرونا از نماز خواندن در مساجد منع شده‌ایم. برای همین من و برخی از دوستانم برای نماز عشا و قیام تراویح جمع شدیم و تصمیم گرفتیم که وتر را به آخر شب موکول کنیم تا همراه با خانواده خودمان در خانه نماز بگذاریم. تا این‌که شیخی آمد و گفت: واجب آن است که نماز وتر را ادا کنیم و بر اساس سنت نماز را به پایان برسانیم و همچنین برای این‌که اجر قیام شب را به دست آوریم، و این حدیث را ذکر کرده که «هر کس همراه امام به نماز برخیزد تا آن‌که امام نمازش را به پایان برساند، برایش قیام یک شب نوشته می‌شود». با ذکر این نکته که هر یک از ما دو رکعت از نماز را امامت می‌کنیم و همه با هم نماز را در خانه من به پایان می‌رسانیم. او به ما گفت: سرورمان عمر بن الخطاب وقتی مردم را برای قیام رمضان یک‌جا کرد قیام را ۱۱ رکعت ادا کردند، بنابراین شما نیز باید ۱۱ رکعت ادا کنید. به او گفتیم که ما نماز را در خانه‌مان کامل می‌کنیم. او گفت: وتر را ادا کنید و بعدا [با خواندن یک وتر دیگر] نقضش کنید و سپس با خانواده‌تان هرچقدر می‌توانید نماز بگذارید و سپس در پایان شب وتر را ادا کنید. ما نیز همگی برخاستیم و وتر دیگری خواندیم. آیا توافق ما بر این‌که همگی وتر را به تاخیر اندازیم خلاف سنت است؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

اولاً:

اشکالی ندارد که امام تراویح را برای جماعت بدون وتر بخواند تا آن‌که هر یک آخر شب وترشان را ادا کنند و امید است که تحت حدیثی که نسائی (۱۳۶۴) از ابوزر روایت کرده است وارد شوند، آن‌جا که می‌گوید: همراه با رسول الله - صلی الله علیه وسلم - رمضان را روزه شدیم و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - با ما قیام [را به جماعت] خواند تا آن‌که هفت روز از ماه باقی ماند پس با ما نماز گزارد تا آن‌که حدود یک سوم شب گذشت، سپس شش شب مانده [از رمضان] با ما نماز نگذارد، پس چون پنج شب [مانده از رمضان] بود، با ما نماز گزارد تا آن‌که حدود نصف شب گذشت؛ گفتیم ای رسول الله، اگر قیام این شب را برای ما کامل می‌کردی. فرمود: «مرد اگر همراه با امام نماز بگذارد تا آن‌که از نماز بازگردد، برایش قیام یک شب [کامل] نوشته می‌شود» آلبانی در «صحیح النسائی» آن را صحیح دانسته است.

بنابراین، اجری که در حدیث وارد شده با نماز گزاردن پشت سر امام از اول تا وقتی که امام [نمازش را به پایان برساند و] بازگردد، محقق می‌شود و تفاوتی ندارد که وتر بخواند یا نه.

از شیخ ابن باز - رحمه الله - پرسیده شد: «کسی که همراه با امام در نماز تراویح نماز بگذارد و همراه با او در تهجد که آخر شب برگزار می‌شود شرکت نکند، آیا همان برایش به عنوان قیام کامل یک شب نوشته می‌شود؟

ایشان گفتند: کسی که با امام به نماز برخیزد تا آن‌که امام نمازش را به پایان برساند برایش اجر قیام یک شب نوشته می‌شود، اگر امام با آن‌ها در آغاز شب نماز بگذارد و با آنان وتر بخواند. و اگر همراه با کسانی که در پایان شب نماز می‌گذارند نیز بیشتر بخواند اشکالی ندارد، اما اگر با اولی وتر را ادا کرده دوباره وتر نمی‌خواند. یعنی هرآن‌چه توانست را ادا می‌کند اما بدون آن‌که وتر بخواند. اگر امام [تراویح] دوم وتر خواند با او وارد نماز می‌شود اما با خواندن یک رکعت اضافه [پس از سلام امام] آن را شفع (زوج) می‌کند. زیرا رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «دو وتر در یک شب نیست». پیامبر - صلی الله علیه وسلم - این چنین فرموده است، بنابراین اگر مثلاً در حرم [یا در غیر حرم] وتر را با کسی که اول نماز گزارده ادا کرد - در صورتی که امام [تراویح] اول وتر خواند [وتر می‌خواند] و اگر وتر نخواند که الحمدلله. اما اگر امام اولی وتر خواند و همراه با او وتر را ادا کرد با [امام] دومی وتر نمی‌کند، اما با دومی تا جایی که برایش امکان داشت نماز می‌گذارد و همراه او وتر نمی‌کند و اگر با او نماز وتر خواند رکعت پایانی را با اضافه کردن یک رکعت شفع می‌کند به دلیل سخن پیامبر - صلی الله علیه وسلم - که «دو وتر در یک شب نیست» (فتاوی نور علی الدرب: ۹/ ۴۶۰).

در حدیث چیزی نیامده که این فضیلت در صورتی است که امام با آنان وتر خوانده باشد.

اما آن‌چه از عمل صحابه روایت شده به عنوان قیدی برای این حدیث به شمار نمی‌آید؛ بلکه این چیزی بود که از صحابه واقع شده است.

همچنین این بهتر است که امام با آنان وتر را ادا کند، مگر آن‌که بخواهد بعداً در پایان شب دوباره به جماعت نماز بگذارد.

وجه بهتر بودن این‌که با آنان وتر بخواند این است که این فعل رسول الله - صلی الله علیه وسلم - است که با صحابه نماز گزارند، سپس عمل اصحابشان بعد از ایشان چنین بود، با وجود آن‌که آنان در آغاز شب نماز می‌گزارند.

محمد بن نصر مروزی در «قیام اللیل» (۲۱۷) از جابر - رضی الله عنه - روایت کرده که گفت: «رسول الله - صلی الله علیه وسلم - شبی در رمضان هشت رکعت به همراه وتر گزارد، پس چون شب بعد رسید در مسجد جمع شدیم و امیدوار بودیم که به نزد ما بیرون آید، و همچنان آن‌جا بودیم تا صبح شد [آنگاه آمد و] فرمود: «من خوش نداشتم و ترسیدم که وتر بر شما واجب شود».

و مالک در موطا (۴) از سائب بن یزید روایت کرده که گفت «عمر بن خطاب، اُبی بن کعب و تمیم داری را امر کرد تا برای

مردم یازده رکعت نماز را امامت کنند. راوی می‌گوید: پس قاری سوره‌های «مئین» را می‌خواند تا جایی که به سبب طول قیام به عصا تکیه می‌دادیم و از نماز باز نمی‌گشتیم مگر با سر زدن فجر». (سوره‌های مئین: سوره‌هایی که بعد از هفت سوره بزرگ آغاز قرآن قرار دارند و حدود صد آیه دارند).

بنابراین بهتر آن است که امام وتر را بخواند اما شما پشت سر او شفع بخوانید، سپس او اگر خواست در پایان شب نیز امامت می‌کند بدون آن‌که وتر کند.

در «کشاف القناع» (۱/ ۴۲۷) آمده است: «پس اگر دوست داشت» کسی که می‌خواهد بعداً تهجد بخواند «از امام» در وترش «پس از آن‌که امام سلام گفت» یعنی نماز وتر را سلام گفت «برمی‌خیزد و آن را» یعنی رکعت وتر را با خواندن «رکعتی دیگر شفع می‌کند». سپس هرگاه تهجد بخواند وتر را همانجا می‌خواند تا فضیلت پیروی از امام تا پایان نمازش را به دست بیاورد و فضیلت قرار دادن وتر در آخر نمازهایش را نیز به دست آورد.

«و کسی که وتر کند» در جماعت یا به شکل منفرد «سپس خواست نماز بگزارد» یعنی تطوع «پس از آن» یعنی پس از وتر «وترش را نقض نمی‌کند» یعنی آن را «با خواندن یک رکعت» شفع نمی‌کند، بنابر قول عائشه که از ایشان درباره کسی پرسیده شد که وترش را نقض می‌کند و ایشان گفتند: او کسی است که با وترش بازی می‌کند. به روایت سعید و دیگران.

«و هر چه خواست تا طلوع فجر دوم شفع می‌خواند»؛ زیرا از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - به صحت رسیده که ایشان «بعد از وتر دو رکعت می‌گزارند»، «و وتر نمی‌خواند» یعنی به همان وتری که قبل از تهجدش خوانده اکتفا می‌کرد زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «دو وتر در یک شب نیست». به روایت احمد و ابوداود از قیس بن طلق از پدرش و در قیس اندکی سستی است».

اما آنچه به نظر می‌آید این است که جماعت اگر محدود باشد - چنان‌که در سؤال شما آمده - و همه بعد از بازگشت با خانواده‌هایشان نماز می‌گزارند، اشکالی ندارد و کراهتی ندارد که همه وترشان را به آخر شب موکول کنند بلکه به نظر می‌آید این در حق آنان بهتر باشد؛ زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «آخرین نمازتان در شب را وتر قرار دهید» به روایت بخاری (۹۹۸) و مسلم (۷۵۱).

همچنین پاسخ‌های شماره (37729) و شماره (216236) را ببینید.

بنابراین، فضیلت به تأخیر انداختن وتر در صورت اطمینان از فوت نشدنش و خواندن جماعت دیگری در خانه، بهتر از زودتر خواندن وتر با جماعت اول است که اگر وتر بخوانند بعدش دوباره نماز خواهند خواند و امید است که این‌گونه عمل به همه وجوه سنت را یکجا کرده باشند و اجر قیام لیل و اجر نماز با امام را از دست ندهند.

ثانیا:

چند نفر بودن امام‌های تراویح ایرادی ندارد زیرا حکم یک امام را دارند و کسی که با آن‌ها نماز بگذارد تا نمازشان به پایان برسد، اجر را به دست خواهد آورد.

از شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - پرسیده شد: کسی که با امام اول نماز تراویح را بخواند سپس [با پایان امامت امام اول] برود و بگوید که بر اساس نص حدیث من اجر قیام یک شب را برده‌ام چون من با امام [اول] شروع کرده‌ام و با او نماز را به پایان رسانده‌ام؟

ایشان گفتند: اما این سخن ایشان که «هر کس با امام به نماز ایستد تا آن‌که نمازش به پایان برسد برایش [اجر] قیام یک شب [کامل] نوشته می‌شود» این درست است.

اما آیا دو امام در یک مسجد هر یک از آن‌ها یک امام مستقل به حساب می‌آید یا هر کدام نایب و جایگزین دیگری است؟ آنچه به نظر می‌رسد احتمال دوم است یعنی آن‌که هر یک نایب دیگری و مکمل اوست.

بر این اساس، اگر در یک مسجد دو امام [برای تراویح] امامت می‌کنند این دو امام به منزله یک امام هستند و انسان باید بماند تا آن‌که امام دوم نمازش را به پایان برساند و برگردد، زیرا ما می‌دانیم که دومی کامل کننده نماز اولی است.

بر این اساس توصیه من به برادرانم این است که از امامان این‌جا در حرم تبعیت کنند تا آن‌که نمازشان را کاملاً به پایان برسانند» (مجموع فتاوی و رسائل ابن عثیمین: ۱۳ / ۴۳۶).

والله اعلم